

Koristi radnika od hitnog paketa

Priština –30. april 2020

COPYRIGHT © 2020. Kosova Democratic Institute (KDI). Kosovski demokratski institut zadržava sva prava i nijedan deo ove publikacije ne može se reproducirati ili preneti u bilo kom obliku, mehaničkom ili elektronskom, uključujući fotokopiranje ili bilo koji drugi sistem čuvanja i ekstrakcije materijala, bez pismene saglasnosti izdavača. Publikacija se može reproducirati ili preneti samo ako se koristi za nekomercijalne svrhe. Kad god i svako ko koristi citate ili razne materijale ove publikacije, dužan je da jasno navede izvor iz kojeg je preuzeo citate ili materijale koji se koriste.

Za bilo koju procenu, primedbu, kritiku ili sugestiju, molimo Vas da nas kontaktirate putem sledećih opcija:

Adresa: Ul. Bajram Kelmendi, br. 45,
10 000, Priština, Kosovo.
Tel.: +383 (0) 38 248 038
E-mail: info@kdi-kosova.org
Ueb: www.kdi-kosova.org

Autor: Florent Spahija *Pravni savetnik*

Hitan fiskalni paket vlade i mere za radnike bez ugovora

Proglašenje svetske pandemije zbog Covid-19 je pogodilo i Kosovo, zaustavljajući redovno funkcionisanje mnogih društvenih sektora, posebno ekonomskog. Privatni biznisje gotovo paralizovan zbog odluka Vlade Republike Kosovo kako bi se zaštitilo stanovništvo od širenja virusa. Kao rezultat ovih mera, pandemija je uticala na prihode mnogih privatnih biznisa, veoma osetljiv i krhki sektor koji gotovo u potpunosti zavisi od domaćih kupovina a vrlo malo od izvoza.

Izvoz robe u februaru 2020. godine iznosio je 35.9 miliona evra, a uvoz 263.3 miliona evra [...].¹ Prema podacima Agencija za statistiku Kosova, ekonomski sektori, koji vode u zapošljavanju, i dalje su: trgovina sa 16.0%; građevina sa 11.8%; proizvodnja sa 11.7%; kao i obrazovanje sa 10.2%. Dok drugi sektori učestvuju sa manjim procentom u zaposlenosti². Godišnjak ASK-a za Kosovo zvanično pokazuje da je tokom 2018. godine bilo zaposleno 345,131 lica u oba sektora, dok je nezaposlenost aktivnog stanovništva dostigla 144,972 lica. Broj zaposlenih u javnom sektoru bio je 81,884 lica, dok za privatni sektor ne postoji tačna zvanična brojka.³

Na dan kada su se na Kosovu pojavili prvi slučajevi zaraženih sa COVID-19, Vlada je odlukom⁴, zabranila aktivnosti nekih biznisa kao što su kafići, pabovi, barovi, restorani, trgovinski centri, otvorena tržišta za životinje i vozila, uz jedini razlog da se izbegne širenje virusa kod građana. Odlukama Vlade su se čak zabranile kretanja građana u opštinama gde je bilo pogođenih kako bi se sprečilo širenje virusa u drugim opštinama.

Dana 5. marta 2020. godine vlada je proglasila Vanredno stanje za javno zdravlje i upravljanje vanrednim situacijama prenele na Ministarstvo zdravstva.⁵ Nekoliko dana kasnije, Vlada je ograničila slobodu kretanja građana na određene sate⁶, izuzev biznisa sa slobodnim kretanjem robe i usluga prema kodeksima koje su postavile Ministarstvo ekonomije,

¹ Agencija za statistiku Kosova, Statistike spoljne trgovine, februar 2020. godine, od 23.03.2020. godine, dostupno na: <https://ask.rks-gov.net/sq/agjencia-e-statistikave-te-kosoves/add-news/statistikat-e-tregtise-se-jashtme-stj-shkurt-2020>, Dostupljeno od strane KDI dana 22.04.2020. godine.

² Agencija za statistiku Kosova, Anketa o radnoj snazi TM4 2019. godine od 19.03.2020. godine, dostupno na : <https://ask.rks-gov.net/sq/agjencia-e-statistikave-te-kosoves/add-news/anketa-e-fuqise-punetore-afp-tm4-2019> Dostupljeno od strane KDI dana 22.04.2020. godine.

³ Agencija za statistiku Kosova, Statistički godišnjak Republike Kosovo 2019. godine, strana 14 i 15, dostupno na: <https://ask.rks-gov.net/sq/agjencia-e-statistikave-te-kosoves/add-news/vjetari-statistikor-i-republikes-se-kosoves-2019>, Dostupljeno od strane KDI dana 22.04.2020. godine.

⁴ Odluka broj 01/09 od 13.03.2020. godine <https://kryeministri-ks.net/wp-content/uploads/2020/03/Scan-14-Mar-2020.pdf>

⁵ Odluka broj 01/11 od 15.03.2020. godine <https://kryeministri-ks.net/wp-content/uploads/2020/03/Vendimi-nr.01-11.pdf>

⁶ Odluka broj 01/15 od 23.03.2020. godine <https://kryeministri-ks.net/wp-content/uploads/2020/03/Vendimet-e-Mbledhjes-s%C3%AB-15-t%C3%AB-t%C3%AB-Qeveris%C3%AB-s%C3%AB-Republik%C3%ABs-s%C3%AB-Kosov%C3%ABs.pdf>

zapošljavanja, trgovine, industrije, preduzetništva i strateških investicija. Međutim, ova restriktivna mera nastavila je da utiče na biznise koji rade i tokom vremena pandemije, jer je ograničavala slobodu kretanja građana u određenim vremenima, gotovo potpuno paralizovala te biznise.⁷

Videvši pogoršanu situaciju, organizacije civilnog društva i privredne komore na Kosovu reagovale su zahtevajući od vlade hitan plan za spašavanje biznisa⁸. Dana 30.03.2020. godine vlada je usvojila hitan paket⁹ koji se sastojao od 15 mera i u iznosu od 170 miliona evra za prevazilaženje krize koja je obuhvatila oba sektora, javni i privatni.

Vlada Kosova odnosno Ministarstvo za finansije i transfere, u hitni paket¹⁰ kod dela biznisa uključila je tri kategorije radnika koji su pogođeni ili oštećeni zbog zatvaranja biznisa ili nedostatka prihoda za te biznise.

Kategorije radnika za pomoć prema vladinom paketu su:

Kategorija A) Redovni radnici koji će biti podržani sa 170 evra za dva meseca

Kategorija B) Redovni radnici koji su otpušteni sa posla tokom pandemije, biće podržani sa 130 za 3 meseca;

Kategorija C) Radnici koji su plaćeni gotovinom i koje će privatni biznis prijaviti kao nove radnike, će biti podržani sa 130 evra za dva meseca nakon registracije.

Dakle, u posebnu kategoriju predviđeni su i radnici, koji su do pojavljivanja pandemije bili plaćeni gotovinom i nikada nisu plaćali penzijske doprinose ili porez. Ova kategorija radnika koja je radila bez ugovora o radu nije imala mogućnost ostvarivanja svojih radnih prava.

Međutim, da bi se koristila ovapomoć, Vlada je predvidela posebne uslove koje kompanije i radnici moraju da ispune ako žele da imaju koristi od ovog paketa.¹¹

⁷ Predsednik Republike Kosovo izašao je protiv ove odluke vlade i dostavio ju je Ustavnom sudu na procenu ustavnosti, tvrdeći da se ograničavanje slobode kretanja ne može izvršiti odlukom vlade i kao takvo je u suprotnosti sa Ustavom. [Dana 24.03.2020. godine predsednik Kosova obraća se Ustavnom sudu <https://telegrafi.com/thaci-e-dergon-ne-kushtetuese-vendimin-e-qeverise-per-kufizim-te-levizjes-se-qytetareve/>] Ustavni sud je dalje doneo presudu kojom je proglasio da odluka Vlade 01/15 nije u skladu sa Ustavom i utvrdio da samo Skupština zakonom može ograničiti osnovna prava i slobode. [Presuda sa brojem predmeta K054 / 20 od 06.04.2020. godine https://gik-ks.org/wp-content/uploads/2020/04/ko_54_20_agi_shq_.pdf]

⁸ Reagovanje KDI-a, od 18.03.2020. godine dostupno na: <http://kdi-kosova.org/aktivitetet/kdi-te-ruhet-stabiliteti-social-dhe-ekonomik-ne-kosove/>

Zahtev privrednih komora od 27.03.2020. godine dostupno na: <https://oek-kcc.org/Al/aktivitete/212/qeveria-te-alokojte-se-paku-300-milione-eurove-per-fazen-emergjente-te-mbeshtetjes-se-sektorit-privat/>, Dostupljeno od strane KDI dana 22.04.2020. godine.

⁹ Odluka broj 01/19 od 30.03.2020. godine <https://kryeministri-ks.net/wp-content/uploads/2020/03/Vendimi-i-Qeveris%C3%AB-nga-Mbledhja-e-19.pdf>

¹⁰ Odluka broj 01/19 od 30.03.2020. godine <https://kryeministri-ks.net/wp-content/uploads/2020/03/Vendimi-i-Qeveris%C3%AB-nga-Mbledhja-e-19.pdf>

¹¹ Odluka broj 01/19 mera 14 od 30.03.2020. <https://kryeministri-ks.net/wp-content/uploads/2020/03/Vendimi-i-Qeveris%C3%AB-nga-Mbledhja-e-19.pdf>

Radnici kategorije C koji su prethodno plaćeni gotovinom imaju finansijsku podršku u iznosu od 130 evra mesečno i u trajanju od dva meseca tokom pandemije. Prema Vladi, ukupni troškovi ove podrške za bizniseće bitu iznosu od 6 miliona evra.

[Mera 14 –Finansijska podrška za trgovinska društva koja registruju radnike ugovorom o radu od najmanje jedne (1) godine tokom perioda vanredne situacije javnog zdravlja, po sto trideset evra (130 €) za naredna dva meseca nakon registrovanja, u iznosu do šest miliona evra (6,000,000.00 €)]

Prvi uslov za korist odhitnog paketa Vlade je ugovor od najmanje jedne godine za ove radnike. Dakle, svaka kompanija mora da potpiše ugovore o radu od najmanje jedne godine sa svojim radnicima, kako bi ovi radnici mogli direktno da koriste hitni paket vlade. Ovaj ugovor mora biti potpisana u vreme kada je na Kosovu počela pandemija.

[Poslodavac i zaposleni moraju imati ugovor o radu na period ne kraći od jedne (1) godine]... [Ugovor o radu mora biti potpisan nakon službenog datuma početka pandemije na Kosovu]

Drugi uslov je da poslodavac registruje zaposlene u elektronskom sistemu u Poreskoj administraciji Kosova putem posebnih obrazaca, PAK-a. 15. maj 2020. je krajnji rok da kompanije registruju te radnike kako bi imali koristi od državne pomoći.

[Poslodavac, putem elektronskog sistema EDI, mora popuniti i uneti obrazac i listu koju je dizajnirao PAK, najkasnije do 15. maja 2020. godine.]

Da bi imali koristi od ove uplate Vlade, zaposleni mora da ima bankovni račun u nekoj od komercijalnih banaka. Prema objašnjenjima MFT-a, plate će se isplaćivati direktno na račun zaposlenog i uopšte neće prelaziti preko računa kompanije. Država će takođe plaćati penzijske doprinose za svakog radnika.

[Zaposleni mora imati važeći bankovni račun u nekoj od banaka koje je licencirala Centralna banka Kosova.]... [Licima koja imaju koristi od ove mere dobiće uplaćeni penzijski doprinosi u ime poslodavca i zaposlenog i poreska obaveza, kako bi zaposleni na kraju dobio neto platu od 130 evra.]

Ova tačka je povoljna za mnoge radnike da počnu da koriste mogućnosti koje nudi Zakon o radu, međutim pružanje ugovora od strane kompanija ostaje na volji kompanija. Borba protiv neformalnosti u vreme pandemije nije primerena, jer direktno utiče na biznise, koji posle pandemije mogu da se suoče sa velikim finansijskim problemima i sklapanje jednogodišnjeg ugovora sa zaposlenima bilo bi dodatno opterećenje za njih.

Kao zaštitna mera za korisnike ove tačke pomoći predviđeno je da kompanija ne može raskinuti jednogodišnji ugovor bez nekog jakog razloga i da takav raskidbiće procenjen od strane same državne komisije. Ovo pravilo uverava zaposlenog da će se kroz ugovor ispoštovati Zakon o radu i da će on/ona uživati dodatnu zaštitu države. U ovom slučaju, za biznise to predstavlja svojevrsni gubitak, jer opterećenje za njih postaje dvostruko ukoliko ne

uspeju da zadrže radnika na poslu, jer će otpuštanjem radnika doći i do vraćanja finansijskih sredstava u državnu kasu za svakog otpuštenog radnika.

[U slučajevima kada je ugovor arbitrarno raskinut i bez nekog valjanog razloga, poslodavac ili zaposleni dužni su da vrate ta sredstva, u zavisnosti od procene Komisije.]

Sa druge strane, ukoliko radnici ne uspeju da obezbede jednogodišnji ugovor o radu, oni takođe imaju priliku da dobiju korist od hitnog paket. U meri broj 15.¹² iz ovog paketa predviđena je pomoć za građane koji su u teškim socijalnim uslovima i koji nemaju nikakvu pomoć ili neku pomoć od države. Da bi dobili 130 evra pomoći tokom tri meseca, radnici moraju da se prijave u zavodima za zapošljavanje kako bi bili registrovani kao nezaposleni.

KDI je putem izveštaja „Prava na papiru“ i „Radnici koji [nemaju] imaju prava“¹³ preporučio državnim institucijama da smanje nivo neformalnosti u privatnom sektoru i smatra da je paket pomoći koji uključuje kategoriju radnika bez ugovora veoma dobra prilika da država reguliše pitanje neformalnosti radnika koji rade a plaćaju se gotovinom.

Do sada, za ove radnike nisu plaćani penzioni doprinosi a ni porezi na plate. S obzirom da država nema podatke o broju tih radnika i visini njihove plate, za ovu kategoriju će biti nemoguće da koriste mere u okviru vladinog paketa. Štaviše, ova stopa neformalnosti još više je otežala procenu ekonomske štete koju je privatni sektor pretrpeo zbog pandemije.

¹² Odluka broj 01/19 mera 15.od 30.03.2020. <https://kryeministri-ks.net/wp-content/uploads/2020/03/Vendimi-i-Qeveris%C3%AB-nga-Mbledhja-e-19.pdf>

¹³Izveštaji KDI iz 2018.i 2019.dostupni na: <http://kdi-kosova.org/publikimet/punetoret-qe-skane-te-drejta/>
<http://kdi-kosova.org/publikimet/te-drejtat-ne-leter/>

Kršenje prava radnika u vreme pandemije

KDI je poslednjih šest godina nastavilo da pruža besplatnu pravnu pomoć svim radnicima koji su prijavili da su oštećeni na razne načine u vezi sa radnim odnosom. Od 1. maja 2019. do 30. aprila 2020. godine prijavljeno je preko 200 slučajeva različitih kršenja prava radnika u oba sektora, kako u privatnom tako i u javnom sektoru.

Na osnovu njihovih uznemirujućih izveštaja, ostaje veliki broj radnika koji nisu plaćani na vreme, oni kojima nisu uplaćeni penzijski doprinosi uprkos činjenici da im je novac odbijen od zarada, manipulisanih konkursa, produženog radnog vremena, otpuštanja sa posla bez razloga i bez odgovarajuće nadoknade, nedavanje bolovanja i godišnjeg odmora, itd. Uprkos činjenici da se ovi problemi ponavljaju iz godine u godinu i uprkos činjenici da su institucije stalno upozoravane u vezi ovih problema, ova praksa se vrlo malo promenila.

Samo tokom 1, 2. i 3. maja 2019. godine, u okviru godišnje kampanje za slanje SMS-a preko operatera Vala povodom Međunarodnog dana radnika, KDI je primio više od 400 poziva sa različitim prijavama o kršenju prava radnika ili sa zahtevima za informacije o tome koja prava radnici treba da uživaju u poslu koji obavljaju. Od ovih telefonskih poziva, 150 slučajeva je dobilo direktnu pravnu pomoć u ostvarivanju tih prava.

Od početka pandemije, KDI je primio 19 slučajeva u kojima su radnicima jednog medija, od kojih se dve trudnice (novinar, urednik, drugo osoblje) i kojima su povređena osnovna prava otpuštanjem sa posla bez ikakvog upozorenja i u suprotnosti sa Zakonom o radu. KDI je pomogao svakom slučaju odvojeno a prvobitno podnošenjem žalbe poslodavcu. Razlog raskida u svim slučajevima bio je efekat pandemije na biznis zbog čega su neki delovi biznisa zatvoreni. Svaki od ovih 19 zaposlenih potpisao je ugovor o radu ranije ove godine, od kojih su neki bili na neodređeno vreme.

Nakon žalbi radnika, kompanija je odlučila posebno za svakog radnika. Na početku, poslodavac je za slučaj trudnica, odlučio da obe vrati na posao, dok su ostali radnici dobili nadoknadu plate za deo koji nije prijavljen. Na zahtev strana, slučaj će biti prosleđen Inspekciji rada¹⁴ i Osnovnom sudu u Prištini za dokazivanje zakonitosti odluke poslodavca, posebno u vreme pandemije, kada je vlada putem hitnog paketa predvidela mogućnost da radnici budu plaćeni iz budžeta države do prolaska pandemije.

U jednom drugom slučaju u vreme pandemije, KDI je pomogao radniku jedne javne institucije, jer ga je menadžment izveo pred disciplinskom komisijom zbog teške povrede rada, odnosno odbijanja da radi. Zajedno sa radnikom, KDI je pomogao u pisanju žalbe i pripremi odbrane radnika pred disciplinskom komisijom. Nakon podnete žalbe i dokaza koji su predstavljeni u vezi sa poslom koji obavlja zaposleni, disciplinska komisija je poništila zahtev menadžmenta za izricanje zakonskih mera protiv zaposlenog.

¹⁴Inspekcija rada normalno funkcioniše tokom pandemije u svojim sedam centara (Priština, Peć, Mitrovica, Uroševac, Prizren, Gnjilane i Đakovica). U telefonskom kontaktu sa Inspekcijom rada (28.04.2020) KDI je saznao da je broj žalbi radnika u IR-u veći i da su oni odmah tretirani od strane inspektora u svim centrima na celoj teritoriji.

KDI očekuje od biznisa i Vlade da se što više fokusiraju na zaštitu prava radnika u ovom vremenu pandemije, jer je zaštita radnika ujedno i zaštita biznisa.

Preporuke

KDI i u ovom slučaju takođe ima neke preporuke za institucije Kosova, odnosno Vladu, Inspekciju rada, Poresku administraciju:

1. Da Vlada Kosova poveća broj inspektora rada u Inspekciji rada na čitavoj teritoriji zemlje;
2. Da se intenzivira saradnja između Poreske administracije Kosova i Inspekcije rada radi olakšavanja procedura prijavljivanja kršenja prava od strane radnika tokom pandemije;
3. Inspekcija rada treba što pre da pokrene kampanju za podizanje svesti za radnike i preduzeća iz privatnog sektora i biznise kako bi ih obavestila o njihovim pravima koja proizlaze iz odnosa o zaštiti zdravlja na radu, posebno sada u vreme pandemije;
4. Poreska administracija Kosova i Inspekcija rada nude radnicima da anonimno prijave slučajeve povrede ugovora, neuplaćivanja doprinosa, ugrožavanja zdravlja na radu, itd.;
5. Zaposleni koji se plaćaju gotovinom moraju tražiti od biznisa u kojem rade redovne ugovore o radu u skladu sa zahtevima koji proističu iz hitnog paketa Vlade;
6. Ukoliko poslodavac odbije zahtev za potpisivanje redovnog ugovora zaposlenima koji se plaćaju gotovinom, oni treba poslodavca da prijave u Inspekciji rada i u Poreskoj administraciji.
7. Zaposleni koji se plaćaju gotovinom nakon odbijanja poslodavca za redovan ugovor, moraju se prijaviti kao nezaposleni u Zavodu za zapošljavanje.

Kosovski Demokratski Institut (KDI) / Transparency International Kosova (TIK) veruje u Kosovo u kome su vlada, biznis, civilno društvo i svakodnevni život građana oslobođeni od korupcije.

###

Uz finansijsku podršku Saveznog ministarstva vanjskih poslova Njemačke:

Besplatni broj telefona 0800 77777 podržava Ipko i Vala:

